

ТАҲРИИЯТИМИЗ МЕҲМОНЛАРИ

Зуҳриддин ИСОМИДДИНОВ

“ТИЛИ ЙЎҚ ХАЛҚ — БАМИСОЛИ ДИЛИ ЙЎҚ ОДАМ”

Она тили – миллатнинг энг ноёб, бебаҳо ганжинаси. У қанчалик асрabbavaylanса, қиммати шунчалик ошади. Тилнинг соғлиги, мавқеи, қадр-қимматини сақлаш ҳақида қайгурии эса ҳар бир миллат вакилига тегишили. Аммо бу борада жонбозлик, етакчилик кўпроқ барибир зиёлilar, олимлар зиммасига тушибди. Ўзбек тилининг соғлиги, бойлиги ҳақида кўп ёзадиган, асосли фикрлари билан жамоатчилик ўртасида муносабат кайфиятини қўзгатадиган, фикрлашга ундаидиган инсон, таниқли публицист, таржимон, олим, энг асосийси она тилимиз жонкуяри Зуҳриддин Исомиддинов билан қилган суҳбатимиз, тил ўрганиши, она тилга бўлган муносабат, фикрлаши, саводхонлик масалаларига бағишиланди.

– Зуҳриддин ака, бизнинг журналишимиз “Ўзбекистонда хорижий тиллар” деб номланади. Балки танишиб чиққандирсиз? У Ўзбекистондаги биринчи электрон нашр. Мамлакатимизда хорижий тилларни ўрганишига бўлган эътиборнинг ҳосиласи ўлароқ ташкил этилган. Шунинг учун суҳбатимизни хорижий тилларни ўрганишига бўлган иштиёқ, қолаверса сўнгги йилларда мамлакатимизда тил соҳасида олиб борилаётган ишларга Сизнинг муносабатингизни билишдан бошласак, нима дейсиз?

– Шундай журнал борлигидан хабарим йўқ экан, очиғи. Электрон нашрлар, умуман Интернет соҳасида уқувсизлигимдан бу. Аммо шундай журналнинг очилгани дуруст иш бўлибди. Хорижий тилларни ўрганиш менга аниқ фанларга яқинроқ бир иш бўлиб туйилади, ўрганувчилар ҳам электроника соҳасига омилкорроқ. Шунинг учун унинг электрон шаклда эканлиги ҳам маъқул – арzon, тиражи ҳам чекланмаган.

Чет тилларни ўрганиши тарғиб қилишнинг эса, менимча, ҳожати йўқ. Негаки, кўриб турибмиз, давр кимники – чет тилини билганники, ўшанинг ошиғи олчи. Эътибор қилганмисиз, математикани ўрганувчилар, тарих, ё химия соҳасинини танлаганларга қараганда тил ўрганувчилар неча баравар

кўп... умуман сабоқ предметларидан энг оммалашгани бугунги кунда чет тили бўлиб қолди. Тил соҳасида олиб борилаётган ишларга келсак, давлат ҳамиша бу борада ёрдам бериб келади. Биргина мисол: Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхонамизда хорижий тилларни ўрганувчилар учун маҳсус қироатхоналар очиб қўйилган, қулуарларда эса ҳамиша чет тилида мулоқот қилиб ўтирган мураббий ва талабаларни кўрасиз.

– *Жамиятимизда хорижий тилларни ўрганишига жиоддий эътибор берилаётган, бу бўйича ҳукумат миқёсида муайян қонун ва қонуности ҳужжатлар қабул қилиниб, соҳа мутахассислари олдига аниқ вазифалар қўйилган бир шароитда, давлат тили ҳисобланган ўзбек тилига муносабат сизнингча, қандай бўлмоги керак?*

– Бу энди, бутун бошли катта масала. Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги мавқеини яратиш (“тиклаш” ё “янада юксалтириш” эмас) керак. Қонун-ку чиққан, аммо уни амалга ошириш механизми йўқ. Бу ҳолда, унга амал қилиш ҳам мумкин, қилмаслик ҳам. Мана, ўзингиздан мисол: электрон шаклда бўлса ҳам “Ўзбекистонда хорижий тиллар” деган журнал очилибдику? Аммо... қонун чиққанидан бери орадан йигирма етти йил ўтиби, лекин ўзбек тилига, она тилимизга оид биронта маҳсус журнал ҳанузгача йўқ. Тўғри, “Ўзбек тили ва адабиёти” деган бир журнал бор, Фанлар академиясининг собиқ Тил ва адабиёт институтига қарашли, унинг ҳам ярмидан кўпи адабиёт ва фольклор масалаларига бағищланади. Қолаверса, тилга оид мақолаларнинг аксари ўлик услубда ёзилган, тилчиларнинг ҳам кўпи тушунмайдиган, “публикация”лар. “Тил ва адабиёт таълими” деган яна бир журнал ҳам бор, бироқ энди унисининг кўп қисми адабиёт ва педагогика масалалари билан тўлади. Хуллас, ўзбек тилига оид биронта маҳсус журнал йўқ. Нима қилиш керак? Борига барака деб, бояги “Ўзбек тили ва адабиёти” журнали мутасаддиларига мурожаат қилдим, э яхшилар, жонли ёзилган, муаллифидан бошқаларга ҳам нафи тегадиган мақолаларни кўпайтирайлик, она тилимизнинг энг долзарб, амалий муаммоларини кўпроқ ёритайлик, деб таклиф қилдим, кўнишмади.

Ажаб, тил – ҳамманики: барчамиз ҳар куни шу тил сабаб, жамият ичига кириб, ишларимизни битирамиз, аммо тилнинг муаммолари, оғриқларига келганда эса, тил ҳеч кимники бўлмай қолади – бирон киши ё идора бевосита масъул эмас. Отингиз бўлса-ю, эртадан кечгача ишлатиб, оқшом тушганда емини бермай, далага ҳайдасангиз, охири абгор бўлади-ку! Она тилимиз ҳам бир тирик жондай нарса; меҳрга, парваришга муҳтож.

– *Сўнгги пайтларда ёшларимиз орасида бир неча тилни биладиганлар кўпайяпти. Бу қувонарли ҳол, албатта. Аммо тил ўрганиши*

фақат восита бўлиб қолмаяптими? Колаверса, у инсондан аввало ўз она тилини яхши билишини тақозо этади, шундай эмасми?

– Менимча, бу мувакқат ҳодиса. Ҳар қандай тил аввало прагматик ниятда ўрганилади, яъни ҳарбий тактика, бизнес, тилмочлик ва ҳоказо учун. Бироқ кейинчалик тил билувчилар қўпайгач, улар орасидан хорижий тилни эстетик мақсадда ўрганадиганлар ҳам чиқиб қолади. Тилни тириклик воситаси деб билувчилардан фарқли равишда, уларнинг тил билишидан фақат ўзи эмас, бутун халқ наф олади. Масалан, таржимонлар. Бу энди тил билишнинг юқори босқичи. Бу ҳолда киши ўзга тилдаги юморни, сўз ўйинларини, юксак бадииятни ҳам яхши англаб, закланадиган даражага етади. Буларни англаб, завқ ола биладиган одам эса, аввало ўз она тилини, унинг табиатини теран ҳис этади, закий савияли бўлади.

– *Тил ўрганиши ким учундир жуда осон, ким учундир жуда қийин. Айниқса, катта ёшли кишиларда тил ўрганиши қийин кечади, деган қарааш устунлик қиласди. Аммо ҳаётда бунинг аксини ҳам қўриши мумкин. Мен биладиган бир аёл инглиз тилини 45 ёйдан кейин ўрганиб, шу тилда докторлик диссерациясини ёзган ва ёқлаган, ҳозир профессор. Сизнингча, тил ўрганишда ёшнинг аҳамияти борми?*

– У тил ўрганувчининг олдига қўйган мақсади, сабр-тоқати ва иштиёқига боғлиқ бўлса керак. Ўзбекистон Халқ шоири Жамол Камол инглиз тилини ўша профессор аёлнинг ёшига етган чоғида маҳсус ўрганиб, Шекспир асарларини аслиятидан таржима қилди. Орадан йигирма йилча ўтиб, форс-тожик тили борасидаги қўнималарини обдон пишитгач, Румий, Аттор асарларини она тилимизда бошқатдан янгратди... Бу таржималар ҳали ўз баҳосини олганича йўқ. Шунинг ўзи кўрсатадики, тил ўрганиш ҳеч қачон кеч эмас.

– *Тилни қачон ўрганиши билан бирга, қандай ўрганиши ҳам муҳим бўлса керак. Мақолаларингизда тил ўрганиши инсоннинг ўзига боғлиқлигидан ташқари, мактабу институтдаги тил дарсларида нутқ, имло ва инио ўрнига асосан грамматикани ёд олдиришидан иборат бўлиб қолганлиги мисоллар билан кўрсатиб бергансиз. Тил қоидаларини ўрганмасдан туриб, масалан грамматикани билмасдан туриб ҳам, уни ўрганиши мумкинми?*

– Ким чет тилини грамматика орқали ўрганибди? Ажнабий тил у ёқда турсин, киши она тилини ҳам морфологияю синтаксис қоидаларини ёд олиш билан ўргана олмайди. Чунки аслида грамматика – тилнинг илмий структураси, тилшунослярнинг тадқиқот соҳаси. Тил ўргатишни ҳам, ўргатишни ҳам асло грамматикадан бошламаслик керак. Риторикага берилиб айтаётганим йўқ, ўзга халқ вакиллари ичида беш-олти ой яшаган киши ўша

тилни бу ерда беш-олти йил хатм қилган, грамматикасини ҳам сув қилиб ичиб юборган одамларга нисбатан яхшиrok ўрганиб олиши тайин.

Бу гап фақат чет тилини ўрганишга эмас, ҳар бир болада ўз она тили кўникмаларини шакллантиришга ҳам тўла тааллукли.

Шундай экан, лоақал синов тариқасида мактабда тил ўқитишни бошқача тарзда – грамматик таълим эмас, амалий онг шакли сифатида ўқитишга ўта бориш лозим. Мен бунинг ифодаси бўлса керак деган умидда бир неча “амалий грамматика” китоблари билан танишиб чиқдим. Йўқ, ўша-ўша грамматик қоидалар, фақат мисоллар кўпроқ, холос.

– Бир вақтлар имло соҳасида қоидасизлик қоидага айланиб қолаётганини ҳақида ёзган эдингиз. Афсуски, бу ҳолат ҳамон давом этаяпти. Энг қизиги, мактаб, лицейни тамомлаб, олий ўқув юртига ўқишга киргандарнинг ярмидан кўпининг саводи ҳаминқадар, тўғри ёзадигандари кам. Матн тузишини, фикрини баён этишини, оддий ифодани билмайдигандар кўп. Ўқитувчиларнинг асосий вақти уларнинг саводини чиқаршига кетади. Бунга қандай барҳам берии мумкин?

– Йўқ, мен бу фикрга унча қўшила олмайман. Товушларни “портловчи” ёки “сирғалувчи”ларга ажратса олган, ёки равишдошларнинг турларини фарқлай олган билан одам саводхон бўлиб қолмайди, демак, кечаги мактаб боласига олий ўқув юртида уни такрор уқтиришнинг ҳам нафи ҳаминқадар. Уни такрор-такрор ёд олдириш орқали болани саводхон қилиб бўлмайди. Мана, оддий бир ҳол: олий ўқув юртига киришда она тилидан тест саволларига юз фоиз тўғри жавоб топиб, энг юқори балл билан талаба бўлган йигит ёки қизга бирон дўстига соғинчли салом ёзиши топшириб кўринг, ҳафсалангиз пир бўлиши тайин. Чунки у юзлаб, минглаб қоидаларни ёд олган, холос. Унинг устига, бу схоластик қоидалар, бола талабаликка қабул қилингач, орадан ярим йил ўтиб-ўтмай, ёдидан ҳам кўтарилиб кетади. Ва аксинча, грамматиканинг кўчасидан ўтмаган одам ҳам яхши хат ёзиши, фикрини равон, таъсирли қилиб ифодалай олиши мумкин.

Умуман, тест имтиҳонлари – охирги ва мукамал чора эмас, боланинг билимини синовдан ўтказишнинг унча такомиллашмаган бир шакли, холос. Мен, масалан, ҳар бирabituriyent иншо ёзиши – қайси касб-корнинг этагидан тутишидан қатъи назар – фикрини равон ва бехато ифода эта олиши имтиҳон қилиниши керак, деб биламан. Чунки реал ҳаётда ҳар биримиз ҳар куни ўнлаб кишилар билан мулоқот қилиб яшаймиз, шундай экан, фикр-қарашларини ифодалай билиши керак-да одам! Шу маънода, ишни бил, гапни билма қабилидаги “мақол”ларга қаршиман. Фикрлаётган, фикрлашга қобил одам фикрини ифодалашга, уни чиройли ва бенуқсон ҳолда бошқаларга етказишга

ҳам қодир бўлади. Оғзаки (ва ёзма) нутқи ривожланмаган одамларнинг аксари ишини ҳам эплаб бажара олмайди.

– *Яқинда саводсизлик муаммосига бағишланган бир мақолани рус тилидан ўзбек тилига таржима қилдим. Савияси зўр эмас, аммо кўтарилган мавзу долзарб. Мақола муаллифи саводхонлик даражаси инсоннинг ўқиши-ёзишини билишига қараб эмас, балки фикрлашига қараб ўлчанишини, аммо ҳозир фикрлайдиганларнинг ўзи камайиб кетаётганига ургу беради. Сизнинг бундан бир неча йиллар олдин ёзилган “Имлони билмаган мулло бўлмайди” сарлавҳали мақолангизда ҳам шундай гаплар бор эди. “...Бизда фикрини оғизда равон ифода қиласидиганлар ҳам, қогозда бенуқсон битадиганлар ҳам анча кам...”, деб ёзгансиз унда. Икки мақоланинг мазмуни бир хил эмас, аслида. Аммо уларда кўтарилган мавзу ва мантиқ ўзаро яқин. Айтинг-чи, Зухрийдин ака, нега одам ўқишини, ёзишини биладио, фикрлай олмайди ёки фикрни ифодалай олмайди?*

– Аслида, ўқищ, ёзиш ва фикрлаш битта жараён, шакли ҳар хил, холос. Яхши ўқиган, ёки яхши ёзган одам яхши фикрлай ҳам олади. Фикрсиз кишининг эса ўқишида ҳам нуқсон бўлади, ёзишида ҳам. Фикрлаш, яъни тафаккур қилиш... чин, юксак маънода оладиган бўлсак, осон иш эмас. Аммо одам боласи бу дунёга фикрлаш учун келади, фикр қилиши керак бўлган каллани шундайлигича кўтариб юриш учун эмас.

– *Унда нега ифода бунчалик гариб? Фикрни оғзаки ҳам, ёзма ҳам етказиб бера олмаслик, оддий айтнадиган гапларни ҳам бўяб-безжаси, сохталик, зўрма-зўракиликнинг илдизи қаерда? Газета матнларидағи бир хиллик, радио, телевидение бошловчиларининг сунъий, одамнинг гашига тегадиган, сиз айтмоқчи – چулчут нутқи қаердан пайдо бўляпти?*

– Фикрлашга эриниш, унинг ўрнига тайёр қолиплардан фойдаланиш шунга олиб келади. Ҳозир айтдим, тафаккур қилиш осон иш эмас. Шунинг учун кўп қаламкашлар тайёрига айёр бўлишга ўрганиб қолишган. Ёдингизда бўлса, Тоғай Муроднинг “Отамдан қолган далалар” романида она тилимизда эпитетларни қўллашга оид шундай бир истеҳзоли эпизод бор: “Қандай марраларни кўзлаяпсиз?”, деган саволга аҳдига вафодор пахта устаси “Юксак марраларни кўзлаяпмиз!” деб жавоб беради. Яъни “марра” сўзи келдими, албатта у “юксак” деган эпитет билан келади. “Мехнат” деган сўз эса “кўтаринки” сифатлаши билан қовушиши шарт. Жўн меҳнат эмас, албатта кўтаринки меҳнат. Яъни қачондир аллаким томонидан топилган бундай трафарет жумлалар газеталар сахифасини безайди, ТВда, радиода ҳар куни янграйди. Яъни, мухбир ёзаётган чоғида ўйлаб-нетиб ўтирмай, тайёр қолиплардан фойдаланади – бисотидаги бир ҳовуч сийқа гапларни айлантира беради. Оқибат, ёзганларининг таъсири бўлмайди.

Матбуот тили ва ундаги қусурлар – катта, баҳсли бир масала, унга алоҳида тӯхтадармиз.

– *Ижтимоий мавзуда ёзган мақолаларингизни таснифлаганда, ўзбек тилига оид мавзуларнинг ўзи каттагина салмоққа эга эканлигига гувоҳ бўлдик. Ва ҳар бир мақолада кишини ўйлашига, фикрлашига ундаидиган жисддий ижтимоий юк бор. Айтингчи, муайян воқелик туртки бўлганда бу мавзуда ёзасизми ёки доимий равишда жамиятдаги лисоний муносабатларни кузатиб бориши сизни ёзишга ундаидими?*

– Тил масаласи ҳозир биз учун жуда долзарб. Бизнинг айнан ҳозир, шу бугунги фаолиятимизга қараб она тилимизнинг тақдири ҳал бўлади: у XXIII, ёки XXV асрда ҳам ўзбек деган бир элнинг лисони ўлароқ олам узра янграб тураверадими ёки манфур глобаллашувга таслим бўлиб, миллатимиз вакиллари инглизча ёки бошқа биронта чулчутча тилда гаплашишга ўтадими – бу ҳозирги ҳаракатимизга, жонкуярлигимизга, жонфидолигимизга боғлик. Аммо буни сохта вахима, айюҳаннос кўтариш деб тушунмаслик керак: ҳар йили Ер юзида юзлаб тиллар дунёнинг “Қизил китоб”ига кирган жонжониворлару ўт-ўланларига нисбатан ҳам тезроқ йўқолиб кетяпти, аҳолиси оз, бир неча юз кишилик миллатларнинг тилигина эмас, ҳар ўн йиллик оша нуфузи каттароқ элларнинг тили ҳам барҳам топиб боряпти. Ўзбек тилининг келажаги қандай бўлади? Ахир, тили йўқ ҳалқ – дили йўқ бир одам каби, унинг дунёда бори нима-ю йўғи нима...

– *Журналистика факультетини тугатганингиз, таржимашунослик бўйича илмий тадқиқот олиб борганингизга қарамай, мақолаларингизда соф тилишуносликка оид муаммоларни мутахассис дараҷасида таҳлил қиласиз. Баъзан мақолаларингизда эса диний манбалардан ўринли ва асосли фойдаланасизки, диний билимлардан хабардорлигингиз ўқувчида беихтиёр муаллифга ишонч ва хурматни пайдо қиласи. Адабиёт ёки таржима билан боғлиқ мақолаларингиз ҳақида ҳам шундай дейши мумкин. Маънавий мавзулардаги мақолаларингизда халқона фалсафанинг оддий ифодасига дуч келамиз. Сиз ўзингизни қайси соҳанинг мутахассиси деб ҳисоблайсиз?*

– Мен ўзимни публицист деб биламан. Тўғрироғи, шунга интилиб юраман. Ўшанда ҳам, журналист-публицистликка даъвогарман, холос. Буни сохта камтарликка йўйманг. Чунки чинакам публицист бўлиш жуда катта, залворли иш. Нимага дейсизми? Менимча, ҳар қандай ижоднинг моҳиятида публицистика ётади. Мана, бадиий ижодни олайлик. Абдулла Қаҳҳор, Чингиз Айтматов, Тоғай Мурод, Эркин Аъзам, Абдуқаюм Йўлдошев... Ва ҳоказо. Асарда тасвиrlанган жозибали воқеалар, турфа одам образлари ва бошқалар ўз йўлига. Уларнинг асарлари қатида одамларга айтилаётган гап бор, ғоя,

инсоний идеаллар тарғиби бор. Ана шу ижтимоий фикр-ғояни одамларга яхшироқ, ёдда қоларлироқ қилиб етказиш учун бадиий воситалар – сюжет, конфликт, образлар майдонга келтирилади. Ана шуниси билан улар шунчаки беллетристикадан фарқ қиласи. Асл публицистика ҳам кундалик воқеликлардан одамларни хабардор қиладиган журналистика билан айнан бир нарса эмас, албатта.

Яна бир гап. Ҳеч ким айтмаган гапни айтишга, ҳеч кимнинг хаёлига келмаган фикрни топишга уриниш керак. Сиздан аввал бирор айтган (ёзган) нарсани такрорлаб нима қиласиз, бу байни ўша кишининг оғзидан чиқкан луқмани чайнашнинг ўзгинаси-ку? Бундай ҳолга тушиб қолмаслик учун эса, сұхбатимизнинг бошида айтганимиздай, фикрлаш, изланиш шарт.

– *Зухриддин ака, сиз оммавий ахборот воситаларида анча фаолсиз. У хоҳ газета ёки журнал, телевидение ёки радио бўлсин, ҳамиша оммага, кенг жамоатчиликка айтадиган сўзингиз, гапингиз бор. Аммо сўнгги пайларда зиёлиларимиз орасида ана шу нарса етишимай қолайтгандай. Катта-катта олимлар, зиёлиларда турли хил вазиятлар, жараёнлар, воқеликни тушунтириб беришга ҳафсала йўқ. Буни “Гапни гапир уққанга”, деб тушуниши керакми? Яъни, уларни тушунадиган аудитория қолмадими ёки аксинчами? Умуман, маънавий масъулият тушунчаси сизнинг наздингизда кўпроқ кимга тегишли?*

– Бу саволингиз (кулади) менга Мухаммад Юсуфнинг “Дўппи” деган шеърини эслатиб юборди. Ёдингиздадир, ўша шеърда ҳам шунга ўхшаган бир ифода бор эди: “Бошга лойик дўппи йўқдир, ё бош қолмади дўппига лойик”. Ҳа, тўғри, не-не катта олимларимиз, гапирганида сўзи билан улкан-улкан жамоатларни сехрлаб қўядиган арбобларимиз бор. Биз энди, уларнинг қай бирлари не бир сабаблар билан жим турган пайтдан фойдаланиб, гапимизни айтиб олаётимиз-да. Дангалроқ айтадиган бўлсак, ҳар ким ўз ҳолидан келиб чиқиб иш тутади. Биз ҳар бир зиёлининг дилидаги гаплардан, атрофидаги вазиятдан тўлиқ хабардор эмасмиз. Шунинг учун, индамай турган одамларни ҳам ёзгиришга ҳақли эмасмиз. Ахир айтишади-ку, жим туриш ҳам ниманидир ифода этиш деб.

– *Аммо кўп зиёлиларнинг, айниқса ижодкорларнинг интернетда анча фаоллашганини ҳам инкор этиб бўлмайди. Ҳатто ижтимоий тармоқларда (масалан “Фейсбуқ”да) “Маънавият гулшани”, “Арузни согиниб”, “Шеваларимиз” сингари турли хил гурухларларда фаол иштирок этадилар. Бундан ташқари, шахсий сайтлар ҳам бор. Сұхбатимиз бошида интернетга уқувсизроқман дегангиз учун улар ҳақида тўхтамадим. Аммо барибир интернет тармогидан фойдаланасиз, ўзбек тилининг бир*

жонкуяри сифатида интернетдаги мулокотлар, ёзишмалар тилини ҳеч кузатганмисиз? Унга муносабатингиз қандай?

– Мен ҳайронман, рус тилидаги Интернет ёзишмаларида бирон-бир имло хатоси учрамайди. Бироқ ўзбек тилидаги Интернет нутқида бир ёқдан, имло хатолари, иккинчи тарафдан эса ҳар хил шева (айниқса Тошкент шеваси) унсурлари тўлиб-тошиб кетади. Қўйолпроқ айтсак, Интернет ёзишмаларининг аксари – саводсизлар минбари бўлиб қолаётгандай. Бунга барҳам бериш учун лоақал битта ишни қилиш керак: компьютерларимизга ўзбекча матнларнинг имловий хатоларини текшириб бердиган “Имло” дастурини киритиш. Ана шунда бояги қусурларнинг камида ярми йўқолади. Ҳозирга электрон ахборот воситалари замонида, қачон ҳамманинг саводи чиқаи-ю, бехато ёзадиган бўлади, деб кутиб ўтириш мумкин эмас.

Уларда ёзилаётган гаплар, билдирилаётган муносабатлар ҳақида эса тўхталиб ўтирмасак. Чунки ҳар ҳолда, муносабат билдириш, фаоллик – фаолият бор-ку. Қолгани эса вақти келар, жойига тушиб ҳам кетар.

– Ҳозирги ўзбек тилишунослигидаги қандай ютуқлардан қувонасизу, қандай муаммолар сизни ранжистади?

– Миқти тилшуносларимиз бор. Ўз соҳасида катта-катта ишларни қилишяпти. Тилимизнинг тарихи, сўзларнинг этиологияси, номларнинг келиб чиқиши ва ҳоказолар юзасидан шов-шув қилмай, камтарлик билан анча теран тадқиқотларни амалга оширишаётиби. Лекин...

Ўн йилдан ошди, Зоминда санаторияда эдик, қўшни хонада ётадиган бир акахоннинг “Ўзбекистон” телеканалининг “Ахборот” грухида ишлашини эшитиб қолдим. Уч-тўрт кун ўтгач, пайтини топиб, кўрсатув савиясини янада яхшилашга аскотар, деган ниятда айрим танқидий фикрларимни ётиғи билан сўзлашга бошлаган эдим, у киши, ранги ўзгариб, бу – телевидение, уни ҳар ким ҳам тушунавермайди, дегандай гап қилди-да ўрнидан туриб, нари кетди. Ҳалигача ўйлайман, тавба, нега энди телевидение фақат ТВчиларнинг мулки бўлиши керак экан?

Шунга ўхашаш, айрим олимларимиз ҳам тил – тилшуносларнинг томорқаси, деб қарайди. Уларнинг наздида, тил масаласи билан шуғулланиш, тилга оид бирон масалада фикр айтиш учун киши камида тилшунослик соҳасида фан номзоди бўлиши керак. Шу сабабли бир талай домлаларимиз тилнинг фақат бита тор соҳасидагина пешқадам, йигирма- ўттиз йиллаб грамматикадаги фалон яруснинг фистон жиҳати дегандай даққи бир мавзудан четга чиқмай “ишлиб” ёта беришади. Ахир, эътибор қилганмисиз, ўзбек тилига “давлат тили” мақомини бериш-бермаслик масаласи ҳал бўлаётган, баҳс-мунозаралар авж олган пайтда (бир нечта жонқуяр тилчи олимларимизни истисно қилайлик), тил масаласига энг бефарқ, лоқайд қараб турганлар айнан

грамматикачи домлаларимиз бўлгани ёдимизда-ку! Чунки она тилимиз давлат тили бўладими-йўқми, уларга барибир: гапнинг эга-кесими-ю, равиш ҳоли, бўлишсизлик феълинни аниқлаб юраверишади.

Ҳолбуки, тил баайни ҳаётнинг ўзи, атрофимизда қайнаб ётибди, жавлон уряпти, унинг бағрига ижтимоий-сиёсий, илмий, техникавий, иқтисодий ва ҳоказо сабабларга кўра деярли ҳар ойда неча ўнлаб янги сўзлар мақбул ва номақбул тарзда кириб келяпти, шунинг баробарида, бизларнинг онгу шууримизни ўстирган, ўй ва фикрларимизни ифода этиб берган бу она тилимиз, худди ўша омиллар сабабли, ўз табиатининг не бир асл миллий хоссаларидан мосуво ҳам бўлиб боряптики, ўзини ўзбек деб билган ҳар бир зиёли, касб-коридан қатъи назар, бунга бегоналар сингари бефарқ ва лоқайд қараб туришга ҳақли эмас.

– *Мазмунли сұхбатингиз учун раҳмат.*

Назира ҚУРБОН
сұхбатлашды.